Ålands landskapsregering

PROTOKOLL

Nummer	Sammanträdesdatum
69	**10.12.2024**

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Miljöbyrån, S4

Beslutande	Föredragande	Justerat
Minister Jesper Josefsson	Miljöingenjör Gunnar Westling	Omedelbart

....

Nr 97
Utlåtande om vatten och avloppsplan 2025-2040.
ÅLR 2024/6856
339 S4

Beslut

VA-samarbetet inkom 9.10.2024 med en utlåtandebegäran om VA-plan Åland 2025-2040.
Landskapsregeringen beslutar att lämna utlåtande enligt **bilaga S424E69**.

Ålands landskapsregering

Dokumentnamn
UTLÅTANDE

Brevnr
339 S4

Ärendenr
ÅLR 2024/6856

Datum
10.12.2024

Hänvisning
Er begäran inkommen 9.10.2024

Kontaktperson
Gunnar Westling, telefon (0)18 25283
gunnar.westling@regeringen.ax

VA-samarbetet
c/o Ålands Vatten Ab
Vattenverksvägen 34
AX-22150 JOMALA

sofie.dahlsten@vatten.ax

Ärende

Utlåtande om vatten och avloppsplan 2025-2040

Ålands landskapsregering (ÅLR) välkomnar förslaget till ny VA-plan för Åland. Förslaget är relevant och ambitiöst.

Generella synpunkter
Vid utseende av en ansvarig för en åtgärd enligt åtgärdsplanen är det viktigt att säkerställa att den utsedda faktiskt har mandat och ansvar att utföra ifrågavarande åtgärd.

Det är viktigt att tidsplanen för åtgärderna inte är för snäv. Exempelvis kan åtgärder satta till 2025 vara omöjlig att uppfylla i praktiken.

Åtgärder inom VA-verksamheten kommer att leda till ökade VA-taxor om 30-70 % enligt VA-planens prognos för 2050. Ökade VA-taxor kommer att påverka näringslivets konkurrenskraft jämfört med kringliggande regioner och hushållen kommer att få högre månatliga kostnader. VA-planen skulle behöva ha ett resonemang kring avgiftsökningar och deras följd i försämrade konkurrensförutsättningar och försämrad köpkraft och om detta kan undvikas. För att undvika att upprätthållandet av VA-försörjningen ska vara kostnadsdrivande för företag och boende behöver åtgärder i så hög grad som möjligt finansieras med externa medel. VA-samarbetet borde i högre grad söka extern finansiering av åtgärder inom VA-sektorn på Åland. För att det åländska näringslivet inte ska få försämrade konkurrensvillkor gentemot närliggande regioner behöver differentiering av VA-taxorna mellan förbrukarkategorier ses över.

Digitalisering av VA-sektorn är av stor betydelse för dess utveckling. VA-planen innehåller många digitaliseringsåtgärder vilket är positivt. Vid digitalisering är det viktigt att datan är öppen och tillgänglig för andra, av samhällsintresse viktiga, applikationer.

ÅLR vill uppmärksamma på de bestämmelser om arbete och anläggande inom och nära vägområde som finns i landskapslag (1957:23) om allmänna vägar i landskapet Åland.

Hänvisningar till bilder, figurer och tabeller behöver bättras på. Förklarande texter för bilder, figurer och tabeller behöver också bättras på.

Detaljerade synpunkter

VA-åtgärdsplan

1.3. Alla skyddsvärda vattenområden för vattenförsörjningen ska skyddas och skyddsåtgärderna ska tydligt informeras till allmänheten

På vilket sätt behöver vattenskyddsbestämmelserna moderniseras? Skyddsvärda vattenområden i hav är ytvatten, dvs detsamma som redan står i första punkten i tabellen. Det blir lite dubbelt om hav ska lyftas ut specifikt.

2.4. I tillsyn av VA-verksamhet prioriteras yt- och grundvattentäkter, potentiella vattentäkter och att gällande skyddsbestämmelser uppfylls och efterlevs

Provtagningsprogram för potentiella dricksvattentäkter och sjöar finns i officiellt fastslaget och EU-rapporterat miljöövervakningsprogram, i enlighet med vår lagstiftning samt EU-direktiv.

4.1 VA-planering och övrig samhällsplanering ska vara samordnade både på kommunal och övergripande nivå

Åtgärder som påverkar PBL-lagstiftningen har inte diskuterats med PBL-ingenjörerna på förhand när policyn utarbetades. Landskapsregeringen önskar mer dialog angående de behov av ändringar som anses behövliga så att arbetet kan planeras in i det större revideringsarbete i PBL som planeras. PBL-ingenjörerna önskar tydligare information hurdana ändringar önskas.

4.3 Vid planläggning ska lämpliga områden reserveras för vattenskyddsområde, omhändertagande av dagvatten och utjämningsbassänger för bräddvatten från avloppsnätet.

Punkten är oklart formulerad. Ska områden reserveras eller ska områden bara reserveras om de är lämpliga?

Bestämmelser angående dagvatten är något som fattas i PBL i dagsläget och det är bra att det tas upp i VA-policyn. Dagvattenhantering blir allt viktigare i och med skyfallsvolymerna ökar. Enligt SMHI rapport från 2017 angående extremregn i nuvarande och framtida klimat ökar skyfallsvolymen med 20-40% till 2100.

Tidsplanen och indikatorn för ändringarna i PBL-lagstiftningen är olika i punkt 4.1 och 4.3. Det vore tydligare om dessa är samma, då båda kräver att man ändrar i PBL-lagstiftningen.

6.1.8. Bostäder och fritidshus med enskilt avlopp inom allmänt VA-verksamhetsområde ska anslutas till det allmänna VA-nätet

Det borde finnas möjligheter till undantag för fastigheter med låg brukningsgrad och för fastigheter med godkända enskilda avloppslösningar som har en mycket hög miljö- och hälsomässig säkerhet. Det finns idag en mängd mycket bra och certifierade lösningar på marknaden.

6.2.2. Enskilda avlopp inom verksamhetsområde som inom 3-10 år kommer ingå i allmänt VA ska det ställas krav på åtgärder beroende på status och ålder på befintlig avloppslösning

Oklart vad det betyder. Formulera om så det blir tydligare vad som menas.

6.2.3. Inom ett vattenskyddsområde tillåts endast slutna system
Tekniken har utvecklats och det finns fler lösningar som har en mycket hög miljö- och hälsomässig säkerhet. Det är också viktigt att fastställa olika kravnivåer beroende på hur nära vattentäkten avloppet är.

9 Dagvatten
ÅLR vill poängtera att det är ledningsägarens ansvar att säkerställa att dagvatten från vägen inte läcker in i vatten- eller avloppsnätet, detta är inte väghållarens ansvar. Hantering av dagvatten från vägar där landskapsregeringen är väghållare sker med hjälp av diken och vägtrummor. Dikenas funktion är att samla upp och leda bort vatten från vägbanan samt från omgivande terräng för att skydda vägen och bidra till dess dränering och hållbarhet. Det är inte tydligt hur vägarnas avvattning berörs av VA-planen.

Det finns framtagna gränsvärden för föroreningar i dagvatten i vattenförordning (2010:93) för landskapet Åland. Möjligen behöver en uppdatering ske då nya gränsvärden tas fram av EU genom prioämnesdirektivet och vattendirektivet.

9.1. Dagvatten ska ses som en estetisk, ekologisk och hydrologisk resurs. Öppna och gröna lösningar som synliggör dagvattenhanteringen ska anläggas när det är ekonomiskt, estetiskt och ekologiskt lämpligt
Dagvattenhanteringen behöver vara utformad så att den kan hjälpa till att rena dagvattnet till exempel att växter kan rena vattnet från föroreningar med hjälp av flytande våtmarksväxter.

9.7 Skyfallsberedskap motsvarande minst 50-årsregn ska eftersträvas i dagvattensystem
Åtgärdsplanen föreskriver att en skyfallsberedskap för 50-årsregn i dagvattensystem ska eftersträvas. Det väcker frågor om hur detta mål kommer att påverka befintliga dikesbredder och dikesdjup samt vilka krav som ställs vid nybyggnation av vägar. Det är oklart om det finns möjlighet till dispens, särskilt i områden där sådana åtgärder kan vara överdimensionerade, varvid det vore önskvärt att VA-planen förtydligades till denna del.

10 Nöd- och reservvatten samt beredskap
Vattenförsörjningssäkerheten vid hybridskrigsföring och krigstillstånd behandlas inte överhuvudtaget. Hybridkrigsföring mot vattenbolag förekommande idag i riket, därför är det viktigt att det upprättas en plan mot cyberattacker mot styrsystem och mot fysiska illdåd, det vill säga förstärkt skydd på kritiska ställen som till exempel vattentorn, vattenverk med mera, inklusive andra säkerhetssystem såsom kameraövervakning med rörelsedetektorer.

En plan över hur vattenförsörjningen drivs under beredskapsförhållanden och under beredskapslagstiftning bör också upprättas om inte någon sådan finns. En riskanalys för olika möjliga störningar av vattenförsörjningen bör också genomföras, inklusive riskmitigeringsplan och kontinuitetsplan för verksamheten ifall en risk förverkligas.

10.1. För alla områden med allmän dricksvattenförsörjning ska en nödvattenplan finnas och vara känd för alla berörda
Det har tidigare tagits fram en ”nödplan” avseende dricksvattenförsörjningen. Status på den måste kontrolleras med Magnus Eriksson på ÅMHM.

11.4. Begränsa och förhindra att miljöfarliga föroreningar från farliga utsläpp, bränder och olyckor når vattenskyddsområde, vattentäkt eller dagvattensystem
Det räcker ej med enbart informationsinsatser. Det krävs insatser för att minska utsläppen av till exempel flamskyddsmedel. Det finns släckmedel utan PFAS vilket borde införas som krav vid upphandlingar.

Platser där brandkåren övat borde utredas med avseende på miljögifter och åtgärder behöver vidtas ifall gränsvärden överskrids.

VA-översikt
1.2.1. Ytvattentäkter
Det framgår av vattendirektivet och grundvattendirektivet att skydd av grundvatten ska uppnås genom att minska utsläpp av övergödande och prioriterade ämnen, genom upprättade gränsvärden och genom upprättandet av säkerhetszoner samt en hållbar vattenanvändning (inget överuttag). Ickeförsämring- och förbättringskravet i vattendirektivet måste efterlevas, genom olika tillståndsprocesser. Kvalitetsmålen är införda i vattenlagens 5 kapitel, 21 §. De åtgärdsprogram som ÅLR tar fram utgör en del av det skyddsarbete som krävs (§ 22), vilket även framgår i aktuell förvaltningsplan (§ 23), liksom de vägledningar och övriga strategiska dokument som ÅLR[1] tillhandahåller. Ytterligare anvisningar finns i vattendirektivets guideline nr 16.

Sidan 5 överst. Flera sjöar än de som nämns har utretts med avseende på vattentäktspotential, se t.ex. Husö-rapport 156, från senare datum. Det finns även tidigare utredningar.

Under figur 1 behöver följande text förtydligas: Alla vattenmiljöer inom landskapet Åland betraktas som nitratkänsliga områden (91/271/EEG).

Tabell 1 innehåller gamla uppgifter, uppdatera den.

1.2.2. Vattenskyddsarbete
Även ÅLR har intensifierat sitt vattenskyddsarbete, bland annat genom projektet Rent vatten 2030, vilket inkluderar samarbetsinsatser med olika aktörer, även med Ålands Vatten.

1.2.2.1. Ekologisk status
Det blir lite oklart vad som presenteras i tabell 2 och vad som presenteras i figur 2, det behöver förtydligas. Den ekologiska statusen kan förklaras bättre i text.

1.2.3. Grundvattentäkter
Grundvattendirektivet har införts genom vattenlag (1996:61) för Åland.

[1] https://www.regeringen.ax/miljo-natur/vatten-skargard/grundvatten-dricksvatten

1.3.3. Regionala
Kopplingen till lagstadgat åtgärdsprogram (vattenlagens 5 kapitel 22 §) och åtgärder saknas. Det kan tas upp efter första stycket. Detta föreslås: *I det fastslagna åtgärdsprogrammet för åren 2022-2027 finns dels grundläggande, lagstadgade åtgärder och dels kompletterande åtgärder som bland annat omfattar åtgärder för att minska utsläpp av övergödande och prioriterade ämnen, skydda vattenmiljöer och stärka biologisk mångfald. EU-medel används i så stor utsträckning som möjligt, t.ex. genom projektet Rent vatten 2030, Baltic Reed och LIFE IP Biodiversea. Landskapsregeringens allmänna förvaltning, underlydande myndigheter och kommunala myndigheter ska i sina respektive planer och beslut beakta det antagna åtgärdsprogrammet.*

1.3.4. Lokala
Infoga antaget åtgärdsprogram för vatten, se orsaken i slutorden i stycket ovanför.

6.4.2. Underhåll av avloppsvattenledningar
Bräddningar är olagligt. Se vattenlagens 5 kapitel 1 §, 2 § och 6 §. Det framgår också av § 21 om kvalitetsmålen, där vattendirektivets förbättrings- och ickeförsämringskrav är infört, att vattenkvaliteten inte får försämras. Vad gäller skyldigheten att förebygga försämring har EU-domstolen erinrat om att all försämring av en ytvattenförekomst ska undvikas, med mindre att undantag kan beviljas (dom av den 4 maj 2016, kommissionen/Österrike, C-346/14, EU:C:2016:322, punkt 64 och där angiven rättspraxis).

Vid ett nytt förhandsavgörande från generaladvokaten i EU förtydligas hur medlemsländerna ska förhålla sig till tillfälliga försämringar (Mål C-525/20, ECLI:EU:C:2022:350). Slutsatsen blir att även för kortvariga försämringar kan ett program eller projekt endast beviljas om undantagsreglerna 4.7 a-d i vattendirektivet är uppfyllda[2]. Bräddningar och utspädning är inte i enlighet med vår lagstiftning och EU-rätt. Varje koncentrationsökning är negativ.

7.3.2. Enskilda avlopps miljöpåverkan
Vi använder inte begreppet miljöfarlig verksamhet i vår vattenlagstiftning. Vi använder begreppen vattenverksamhet och vattenfarlig verksamhet i vattenlagen. Vattenföretag eller vattenfarliga verksamheter får inte försvåra uppfyllandet av kvalitetsnormer. I miljöskyddsförordningen benämns avlopp som vattenpåverkande verksamhet samt att begreppet negativ miljöpåverkan tas upp i definitionerna av miljöskyddslagen. Uppgifter om utsläpp från enskilda avlopp är från 2015 och baserar sig på uppgifter från 2007 vilket innebär att uppgifterna är föråldrade. ÅLR använder numera SMHIs belastningsverktyg och källfördelningen för åren 2012-2018 anger att enskilda avlopp står för 1,2 ton fosfor/år.

[2] Conseil d'État (Frankrike), Punkt 78 i generaladvokaten förslag till förhandsavgörandet i dom https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX%3A62020CC0525&qid=1646400764120

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62020CC0525&qid=1645781494842&from=SV

Generellt är enskilda avlopp inte lika effektiva att rena spillvatten som större reningsverk eftersom det kan vara gamla anläggningar eller att de inte underhålls korrekt. Idag finns det väldigt effektiva reningstekniker och dessutom finns slutna tankar.

9. Dagvatten
ÅLR har tagit fram gränsvärden för dagvatten, finns i vattenförordningen.

9.1. Havsnivå och översvämningsrisker
Uppgifterna från ÅLRs nya sammanställning enligt Översvämningsdirektivet (2024) borde inkluderas.
https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/page/Uppdateringar%20av%20%C3%B6versv%C3%A4mningsdirektivet%202024.pdf

9.2. Klimatanpassningar
Det finns mer information om klimatförändringar som kan infogas, t.ex. vad torka ställer till med, för ytvattentäkter och bevattning. Uttag av mycket bevattningsvatten i sjöar riskerar att påverka vattenmiljön negativt. Påverkan sker för naturmiljö, skogs- och jordbruk, teknisk infrastruktur osv. Se texter i aktuell förvaltningsplan.

12.3 Lagstiftning på Åland
Landskapslag (1957:23) om allmänna vägar i landskapet Åland borde nämnas. Lagen är av central betydelse när det bl.a. gäller förläggande av ledningar inom vägområdet och inskränkning av nyttjanderätten till mark utmed väg.

Landskapslag (1956:39) om fiske i landskapet Åland borde nämnas då det finns lagstadgat skydd för vandrande fisk och vattendrag som kan påverkas av VA-åtgärder.

Minister Jesper Josefsson

Miljöingenjör Gunnar Westling